

ולראות את הבכור, אי לזאת מסיחים הבעלים דעת מהבכור לגמרי, לא כן בשאר מקרים שקיימת אפשרות רחוקה שהחפץ יהיה ראוי לשבת, שם הצריך רבי שמעון דחיה בידיים (רמב"ן במלחמות ביצה ג, א מדפי הר"ף). ויש שסובר, שבמוקצה מחמת איסור אין צורך בדחיה בידיים, כי מסיח דעת ממנו לגמרי (בעל המאור שם, וראה מה שכתבנו לעיל מד, א ד"ה אבל כוס).

לְצוּרֶךָ הַשֶּׁבֶת, כגון שנדר שלא יאכל היום (רש"י), או שנדר שלא לשתות יין בלבד, אף זה בכלל צורך שבת הוא (תוס' עירובין ל, ב ד"ה אלא), או נדר שלא לאכול בשר או שלא ללבוש מלבוש שצריך ללבושו בשבת (מג"א שם, א) או לא לאכול פת (פמ"ג א"א שם א). ודוקא לצורך שבת הקילו חכמים להתיר מפני כבוד השבת, אבל אם אינו לצורך שבת אסור, כי להתרה יש צורך בחכם או בשלשה הדיוטות ונראה כעשיית דין, ושנינו (ביצה לו, ב) שאין דנים בשבת (ר"ן נדרים עז, א ד"ה או דלמא, בטעם ראשון).

וגם הפרת נדרים שאב או בעל מיפר, שאין בהם צורך בחכם או בשלשה ואינו נראה דין, אסורות בשבת, מפני טירחה שלא לצורך (ק"ן אורה שם, בדעת הר"ן כאן סח, א מדפי הר"ף), או משום שאמר הכותב 'ממצוא חפצך ודבר דבר' (ישעיה נח, ג), ממנו למדו (להלן ק"ן, א) שלא יהא דיבורך בשבת כדיבורך בחול, ויש דיבורים האסורים בשבת, ובכללם הפרת נדרים (לבוש י"ד רכח, ג). ■ להלכה, מתירים נדרים בשבת לצורך שבת (ש"ע א"ח שם, א), ולצורך מצוה מתירים אפילו שלא לצורך השבת (משנ"ב שם, א), כי טירחה לצורך מצוה מותרת, ועוד, שלצורך מצוה הוא 'חפצי שמים' ולא 'חפצך' (שעה"צ שם, ב).

כָּל הַנּוֹדֶרֶת עַל דַּעַת בְּעֵלָהּ הִיא נוֹדֶרֶת, שאמנם הפרת בעל נדרי אשתו גזירת הכתוב היא (ובשאר אדם אינו יכול להפר נדר חבירו שנדר על דעתו), מכל מקום הטעם שאמרה תורה שיפר, משום שבשעת הנדר דעתה שיחול בתנאי שבעלה ירצה בו (ר"ן נדרים עג, ב ד"ה ואיכא), וסומכת עליו שידדקק להפר לה (רש"י), ומאחר שיתכן ויפר לה, אינה מסיחה דעתה מן האוכל (דברות משה לד, מה). וספק אם בת נודרת על דעת אביה ויכול האב להפר לבתו נערה בשבת (שלמי נדרים, מילואים).

הָתָם אִי לֹא מִיִּזְדַּקֵּק לִיָּה חֶכֶם סִנְיָא לִיָּה בְּשִׁלְשָׁה הַדְּיוֹטוֹת שידועים לפחות לפתוח בנדרים [כמבואר בירושלמי נדרים י, ה] (ריטב"א. ויד רמ"ה ב"ב קכ, ב כתב שידועים גם הלכות נדרים), ולמרות שהלכה היא שאם יש חכם אין שלשה הדיוטות יכולים להתיר, אינו מוקצה אפילו אם יש חכם [הערת המהרש"א], כי אם החכם אינו פנוי להתיר מותר להדיוטות להתיר, כי האיסור להתיר כשיש חכם הוא מחמת כבוד החכם, ואם אינו מתיר יכולים ההדיוטות להתיר (הפלאות נדרים כג, א).

דִּלְמָא בְּהָדִי דְּנִקְיָטָא לָהּ בְּקִתָּהּ, שאמנם מודה רבי שמעון שאסור להשתמש בשמן הנוסף מנר כל זמן שהוא דולק מחמת שהוקצה למצוה [ראה לעיל (מה, א)], דוקא שימוש שמחמתו המצוה נחסרת אסורה, ואין זה טעם לאסור טלטול הנר, שהמצוה אינה נחסרת מחמתו כלום, ורק חשש הכיבוש אוסר הטלטול (תוס' לעיל מב, ב ד"ה ואין נאותין), ודוקא בשבת, אבל ביום טוב מותר לטלטל את הנר למרות החשש שיכבה, שכיבוי לצורך אוכל נפש או לצורך הנאות גופו מותרת (ריטב"א).

הָרִי הֵן כָּפָל הַפְּלִים הַנְּטָלִים בְּחָצֵר, שחכמים אסרו לאשה לצאת לרשות הרבים מקושטת בתכשיטיה, מחשש שמא תסירם כדי להראותם לחברתה, ותעבירים בידה ארבע אמות ברשות הרבים [ראה להלן (נו, א ו-נט, ב)], אבל תורת כלי עליהם ומותרים בטלטול בחצר שלא כדרך מלבוש (רש"י), כשאר כלי שמלאכתו לאיסור, לצורך גופם או מקומם, אבל טלטול שלא לצורך אסור אפילו שלא כדרך מלבוש (תוס'). ויש סובר שדינם ככלים שמלאכתם להיתר, שמוותרים אפילו בטלטול שלא לצורך (ריטב"א המייחס ל"ן).

והאיסור להתקטט בהם הוא ברשות הרבים, אבל בחצר המעורבת מותר (ריטב"א לעיל ע"א בשם רש"י). ויש סוברים, שאסור להתקטט בהם אפילו בחצר מעורבת, מחשש שתצא בהם לרשות הרבים (תוס'; וריטב"א תמה על רש"י, שלדבריו שמוותר להתקטט בהם בחצר, ודאי שאינם מוקצה, ואין צורך בטעמו של עולא 'הואיל ואיכא תורת כלי עליה'. וראה ראש יוסף להלן (נו, א) שכתב בדעת רש"י שאסור להתקטט בתכשיטים אפי' בתוך הבית, וכמשמעות דבריו שם שכתב 'שלא תתקטט בהם כלל'). וטבעת שרבי יהודה הנשיא יצא בה לרשות הרבים [ראה מ"ק יב, ב], היתה טבעת עץ המשמשת כחותמת, ואינה תכשיט (תוס' כאן, ובעירובין סט, א ד"ה כיון), או שהאיסור לצאת בתכשיט הוא רק לאשה, אבל לאיש לא גזרו, שאין חשש שיסיר מידו להראותו (תוס' עירובין שם), או שאחזה בידו, ולא ענד אותה על אצבעו, וכדין הברייתא כאן (ריטב"א; תוס' רבינו פרץ בעירובין שם).

כָּל שְׂאִין מוּמוּ נִיכָר מְעַרְבֵי יוֹם טוֹב אֵין זֶה מִן הַמוּכָן, ואפילו אם עבר וביקר את המום אסור (תוס'), ובשונה מטבל שמבואר לעיל (מג, א) שאינו מוקצה לכל השבת משום שאם עבר ותקנו מתוקן [קושיית תוס' שם (ד"ה טבל)], כי טבל כל אדם ראוי לתקנו, לא כן ראיית מום של בכור שחכם בלבד מתירו (ריטב"א; ח"י הר"ן).

אָדָם יוֹשֵׁב וּמִצְפָּה אֵימָתִי תִּכְבֶּה נְרוֹ, שאמנם נתינת שמן בנר היא בעבור שידלק השמן עד תומו ואין רצונו שיכבה וישאר שמן, אבל כיון שדעתו על הנר, דעתו גם על השמן (רמב"ן ורשב"א לעיל מד, א), שכיון שצמצם והדליק נר קטן, ראה שאינו רוצה שידלק יותר מכדי הצורך וממתין שיכבה וישתמש בשמן הנותר (רש"י שם).

הָכָא אָדָם יוֹשֵׁב וּמִצְפָּה מְתִי יְפוֹל בּוֹ מוֹם וְכוּ', וכיון שאינו מצפה אסור, משום שמודה רבי שמעון שבזה אומרים 'מיגו דאיתקצאי בין השמשות איתקצאי לכלי יומא' (ע"פ רמב"ן לעיל מה, א; ריטב"א המייחס ל"ן לעיל מד, ב). ויש מפרש, שאינו מדין מיגו, אלא שהקצה בדעתו בערב שבת לא להשתמש בו כל השבת (תוס' לעיל מה, א ד"ה היכא; ריטב"א כאן, ולעיל מד, א-ב).

מִי יִמַר לִיָּה חֶכֶם, ודי בספק אחד כדי שיהא מוקצה אפילו לדעת רבי שמעון, שכל שההיתר אינו תלוי בו, מסיח דעתו ממנו, ומה שנקטה הגמ' את שלשת הספיקות הללו, הוא לאו דוקא (תוס'; רשב"א; ריטב"א).

ועל אף שמוקצה רבי שמעון הוא רק אם דוחה בידיים [ראה לעיל (מה, א-ב)], מודה רבי שמעון שבכור מוקצה למרות שלא דחאו בידי, כי היתר הבכור מותרת בהסכמת החכם לעבור איסור